

DE CONSULTATIE-BUREAUX.

Een aflevering van het *Tijdschrift* met vijf oorspronkelijke stukken, alle vijf over hetzelfde onderwerp is, voor zoover ik mij herinner, nog nooit vertoond. Gewoonlijk doet de *Gérant* zijn best om den lezers afwisseling te bezorgen. Waarom hij thans daarvan is afgeweken is mij niet geheel duidelijk. Daar de vijf schrijvers allen de consultatie-bureaux aanbevelen moet opzet in het spel zijn. Maar welk? Was het de bedoeling om die consultatie-bureaux er bij de lezers in te stampen, of wilde men door het publiceeren van vijf adviezen van zeer uiteenlopende motiveering toonen, dat verschillende wegen naar Rome voeren, zoo, dat het eigenlijk onverschillig is hoe men over de motieven denkt, mits men slechts het zoo vurig gewenschte doel nastreve. Dit is zeker, dat de vijf adviezen het product zijn van vijf geheel andere gedachtengangen en dat zij slechts daarin overeenkomen, dat alle op één na mengsels zijn van twee in verschillende verhouding aanwezige motieven, van de oude bacillenjacht en van de verhooging van het weerstandsvermogen der teringcandidaten. Naarmate een van beide meer op den voorgrond is getreden kunnen de schrijvers in deze volgorde worden gerangschikt:

Bacillenjacht — KEESBERGEN, KLINKERT, ONNEN, WENT.

Weerstandsvermogen — STEPHAN, WENT, ONNEN, KLINKERT, KERSBERGEN.

Daaruit kan worden afgeleid dat tusschen beide motieven antagonisme of althans incongruiteit bestaat, dat een voorstander der bacillenjacht des te minder voor het weerstandsvermogen gevoelt naarmate hij meer voor de bacillenjacht geporteerd is en omgekeerd. Dit blijkt ook daaruit dat STEPHAN, wiens opvatting van de noodzakelijkheid der verhooging van het weerstandsvermogen absoluut is, in het geheel niet van bacillenjacht rept en de eenige is die een open oog blijkt te hebben voor de nadeelen die deze voor de *lijders* aan tuberculose brengen moet. Zijn optreden, hoe sympathiek dat ook zijn moge, zijn optreden als advocaat der consultatie-bureaux herinnert mij aan wat bij de jongste inwijding der Neva is gebeurd, toen een der kanonnen die het eeresalut moesten brengen, met scherp bleek geladen te zijn. Mij komt het voor dat alles wat STEPHAN ten voordeele der verbetering van het weerstandsvermogen aanvoert, de bacillenjacht veroordeelt en duidelijk in het licht stelt dat consultatie-bureaux uit beide motieven voortgevloeid, doodgeboren vruchten zullen zijn. STEPHAN's verklaring een voorstander dezer inrichtingen te zijn zal dan ook wel zoo moeten worden opgevat, dat hij een voorstander is van consultatie-bureaux, waarbij het weerstandsvermogen zoo niet het eenige motief is dan toch zeker het hoofdmotief. Ik vrees voor den heer STEPHAN en voor zijn geestverwanten, waartoe ik meen dat ook Prof. PEL behoort, als de thans opgelaten vlieger opgaat, groote teleurstelling. Het meerendeel der personen, die thans consultatie-bureaux willen oprichten, ziet in de jacht op den tuberkelbacil het hoofddoel. Het wil mij zelfs toeschijnen, dat er onder zijn die dezen geruchtmakenden socialen maatregel, waarin een groot aantal leeken zal worden betrokken, als een welkome reclame voor het dogma beschouwen. Nu kan ik niet ontkennen dat allen zich ook wel voor verhooging van het weerstandsvermogen interesseeren, maar de meesten als bijzaak. Het is dus te verwachten dat Dr. STEPHAN, die in het weerstands-

vermogen de hoofdzaak ziet, het met leede oogen zal hebben aan te zien, dat de meerderheid hem op het sleeptouw neemt om naar zijn wensch de „infectie” te bestrijden. Hoever men daarin gaan zal is thans niet te bepalen, maar de „isoleering van de ergste lijdens” van Dr. KERSBERGEN (blz. 299), het „zorgen dat de lijdens geen bron van besmetting voor anderen kunnen worden” van Dr. KLINKERT (blz. 315) komen mij ominens voor.

Slechts dan zouden zij, die in de verhooging van het weerstandsvermogen de hoofdzaak zien, met consultatie bureaux vrede kunnen hebben als men algemeen begreep, dat wij toch inderdaad volstrekt niet weten of tuberculose van persoon op persoon wordt overgedragen. Die tijd zal wel komen. Dan zal de oprichting van consultatie-bureaux in den geest van Dr. STEPHAN kunnen volgen en zullen de artsen met vrucht stemming kunnen maken voor al de door dezen op blz. 312 gewenschte maatregelen, die, en hier vrees ik geen tegenspraak, voor het particulier initiatief onbereikbaar, slechts door betere economische wetten kunnen worden verkregen.

De motiveering der bacillenjacht in de vier adviezen moet ik hier onbesproken laten, vooral omdat ik een paar maanden geleden, die zaak opnieuw behandeld heb in een nog op de drukkerij Hollandia te Baarn berustende brochure. Indien ik de copie daarvoor na het tuberculose-nummer had geschreven, zou ik er nog een paar opmerkingen aan hebben toegevoegd, die ik hier inlasch:

1°. de teringhuizen van Dr. ONNEN. Ik herinner er aan, dat men ook kankerhuizen heeft beschreven zonder daarom nog de besmettelijkheid van kanker aan te nemen, en ik twijfel niet, of het zou wel gelukken, door statistiek ook tandcarieshuizen op te sporen;

2°. wensch ik te wijzen op het feit, dat de voorstanders der infectie altijd aankomen met recente onderzoekingen, waarvoor de tijd heeft ontbroken om ze te weerleggen of de weerlegging nog onbekend is gebleven. Dit betreft de aanhaling door Dr. ONNEN e. a. van de denkbeelden in Prof. SPRONK's veel geciteerde oratie, over het meer voorkomen van primaire darmtuberculose in Holstein dan te Berlijn, en zijn bewering van het vaak bij den mensch voorkomen van rundertuberculose. Maar als Dr. ONNEN kennis wil nemen van de mededeelingen omtrent de tuberculose in Japan, van den bekenden KITASATO, opgenomen in het *Zeitschr. f. Hygiène*, Bd. 48, zal hij wel inzien, dat die argumenten ook al niet beter zijn dan de andere. Het veelvuldig voorkomen toch van primaire darmtuberculose bij kinderen in Japan, waar iedere moeder haar eigen kind zoogt, kan moeilijk op rekening van de Japansche en, waar deze zelden aan parelziekte lijden, van de geïmporteerde koeien gesteld worden. De mededeeling van tweeërlei tuberculose is een hypothese waar wel enkele waarnemingen voor schijnen te pleiten, maar die toch nog in het minst niet bewezen is. Daartegenover constateer ik met voldoening, dat men thans, ofschoon het resultaat der enquête omtrent maritale infectie nog niet bekend is, toch omtrent het zeldzaam voorkomen daarvan — CORNET c. s. beweerde het tegendeel — tot bezinning schijnt gekomen. Een der adviseurs verklaart maritale infectie voor zeldzaam (ONNEN), een ander vindt de zeldzaamheid der maritale infectie zeer begrijpelijk

(WENT). Dit is geen resultaat der enquête, maar van het *houden* der enquête, waardoor de praktische artsen in plaats van te blijven drijven op wat hun van doctrinaire zijde wordt verkondigd, zelf zijn gaan observeeren en nadenken. Dit geeft goeden moed voor het vervolg, waar wij van oordeelkundige waarneming veel, van dogmatiek niets verwachten kunnen.

Ik weet wel, dat er iets te zeggen is voor de meening, dat werkhypothesen in de wetenschap een zekere nuttigheid hebben, maar niemand zal dat zoo opvatten, dat zij daarom een veilige gids zijn voor de praktijk der sociale hygiëne. Experimenteeren op menschen vooral op gansche volkeren wordt door niemand verdedigd.

Groningen, 10 Febr. 1905.

A. P. FOKKER.

Wij kunnen den heer FOKKER geruststellen; aan een poging, om iets bij de lezers in te stampen, zijn wij onschuldig. Al de vijf tuberculose-adviezen werden ons door de schrijvers spontaan toegezonden. Daar zij „het product zijn van vijf geheel andere gedachtengangen” achtten wij het interessant en nuttig, ze gelijktijdig aan onze lezers aan te bieden.

De Redactie.

SANATORIA VOOR LONGLIJDERS.

Met bijzondere belangstelling zullen de Nederlandsche medici hun *Tijdschrift* van 4 Februari jl. gelezen hebben. Op straffe van bevooroordeeld te worden geacht wil ik collega STEPHAN toch openlijk mededeelen dat ik mij niet begrijpen kan hoe iemand zoo op een stokpaardje kan doordraven. Ik zie nu niet bepaald in, dat de besmettingsvrees zoo'n omvang genomen heeft of ziekelijk geworden is in vergelijking van het groote voordeel dat verkregen kan worden door het publiek in te lichten en te raden om voorzichtig te zijn, te trachten besmetting te voorkomen of er zich voor te vrijwaren. Ik acht het beter, dat er 10 menschen wat overdreven angstig zijn, dan dat één zijn tuberkelbacillen rondom zich strooit, om naar beide kanten maar eens te overdrijven. Of de besmetting in de laatste jaren zoo voor het oog is verminderd dank zij de oprichting van sanatoria, is nog absoluut niet uitgemaakt en zal vooreerst nog wel niet uitgemaakt worden; dus kunnen wij daaromtrent niets positiefs of negatiefs mededeelen; ook is dit niet eens te verwachten. Sanatoria dienen om de zieken te behandelen niet om de ziekte te bestrijden als volksziekte.

Voor het bijeenbrengen van tuberculoselijders in speciale inrichtingen is juist veel te zeggen, en wel, omdat in dit geval de ventilatie-kwestie toch in botsing zou komen met de andere patiënten in een gewoon ziekenhuis; trouwens men wil algemeen de tuberculosepatiënten in afzonderlijke zalen plaatsen. Indien bij ons nieuwe patiënten komen, valt het hun zonder uitzondering op, hoe verkeerd zij zich een sanatorium hadden voorgesteld en vinden zij, in plaats van een ziekenhuis met zieken, een meestal vroolijk gezelschap. Dienzelfden indruk kregen ook de meeste medici, die zoo nu en dan bij ons te gast waren. Van dien demoraliseerenden invloed kan ik weinig bemerken. In een sanatorium geloof ik, dat zij, die erg zeuren over temperatuur en hun ziekte, ruimschoots genentraliseerd worden door hen, die hun